

eul\_wid: bww-ax

Ἱπποκράτης καὶ τὸ Ἱπποκρατικὸν Σῶμα · Hippocrates and the Hippocratic Corpus

## On Critical Days

Περὶ Κρίσιμων ἡμερῶν

Period: Κλασική Classical  
Dialect: Ἰωνική Ionic  
Domain: Ἱατρική Medicine  
Format: Πραγματεία Treatise

Μέγα μέρος ἡγέομαι τῆς τέχνης εἶναι τὸ δύνασθαι κατασκοπέεσθαι περὶ τῶν γεγραμμένων ὀρθῶς· ὁ γὰρ γνούς καὶ χρεόμενος τούτοις οὐκ ἂν μοι δοκῇ μέγα σφάλλεσθαι κατὰ τὴν τέχνην.

- <sup>1</sup> Δεῖ δὴ καταμανθάνειν τὴν κατάστασιν τῶν ὥρων ἀκριβῶς καὶ τῶν νούσων ἐκάστης· ὃ τι ἀγαθόν, καὶ ὃ τι κινδυνῶδες, ἢ ἐν τῇ καταστάσει, ἢ ἐν τῇ νόσῳ· μακρὸν ὃ τι νοσήμα καὶ θανάσιμον· μακρὸν, ὃ τι περιεστικόν· ὅξυν, ὃ τι θανάσιμον· ὅξυν, ὃ τι περιεστικόν. Τάξιν τῶν κρίσιμων ἐκ τούτων σκοπεῖσθαι, καὶ τὸ προλέγειν ἐκ τούτων εὐπορέεται· ἔτι δὲ ἀπὸ τούτων ἔστιν οὗς, ὅτε καὶ ὡς δεῖ διαιτῆν. Μέγιστον τοίνυν σημεῖον τοῖσι μέλλουσι τῶν καμνόντων βιώσασθαι, ἐὰν μὴ παρὰ φύσιν ᾗ ὁ καὶ νόσος· καὶ τὰλλα δὲ νοσήματα ὡσαύτως· οὐδὲν γὰρ δεινὸν τῶν κατὰ φύσιν γίνεται, οὐδὲ θανατῶδες· δεύτερον δὲ, ἐὰν μὴ αὐτὴ γε ἡ ὥρη τῷ νοσήματι ξυμμαχήσῃ· ὡς γὰρ ἐπὶ τὸ πούλιν οὐ νικᾷ ἡ τοῦ ἀνθρώπου φύσις τὴν τοῦ ὄλου δύναμιν. <sup>[5]</sup>
- <sup>2</sup> Ἐπειτα δὲ, ἢν τὰ περὶ τὸ πρόσωπον ἰσχυαίνηται, καὶ αἱ φλέβες αἱ ἐν τῇσι χερσὶ καὶ ἐν τοῖσι κανθοῖσι καὶ ἐπὶ τῇσιν ὀφρύσιν ἡσυχίην ἔχῃσι, πρότερον μὴ ἡσυχάζουσαι. Τοῦτο δὲ, ἢν ἡ φωνὴ ἢ ἀσθενεστέρα καὶ λειοτέρα γίνηται, καὶ τὸ πνεῦμα μανότερον καὶ λεπτότερον, ἐς τὴν ἐπιούσαν ἡμέρην ἄνεσις τῆς νόσου· ταῦτα οὖν χρὴ σκοπεῖν πρὸς τὰς κρίσις, καὶ εἰ τὸ παρὰ δικροῦν τῆς γλώσσης ὡσπερ σιάλῳ λευκῷ ἐπαλείφεται· καὶ ἐν ἄκρῃ τῇ γλώσσῃ ταῦτο τοῦτο γεγένηται, ἥσσαν δὲ εἰ μὲν οὖν σμικρὰ ταῦτα εἴη, ἐς τὴν τρίτην ἄνεσις τῆς νόσου· ἢν δ' ἔτι παχύτερον, αὔριον· ἢν δ' ἔτι παχύτερον, αὐθημερόν. Τοῦτο δὲ, τῶν ὀφθαλμῶν τὰ λευκὰ ἐν ἀρχῇ μὲν τῆς νόσου ἀνάγκη μελαίνεσθαι, ἐὰν ἰσχυρὴ ἡ νόσος· ταῦτα οὖν καθαρὰ γινόμενα τελείην ὑγείην δηλοῖ· ἀτρέμα μὲν βραδύτερον, σφόδρα δὲ γινόμενον, θάσσον. Τὰ δὲ ὀξέα τῶν νοσημάτων γίνεται ἀπὸ χολῆς ὁκόταν ἐπὶ τὸ ἥπαρ ἐπιρρύη, καὶ ἐς τὴν κεφαλὴν καταστῇ. <sup>[15]</sup>
- <sup>3</sup> Τάδε οὖν πάσχει· τὸ ἥπαρ οἰδέει καὶ ἀναπτύσσεται πρὸς τὰς φρένας ὑπὸ τοῦ οἰδήματος, καὶ εὐθύς ἐς τὴν κεφαλὴν ὁδύνῃ ἐμπίπτει, μάλιστα δὲ ἐς τοὺς κροτάφους· καὶ τοῖσιν ὤσιν οὐκ ὅξυν ἀκούει, πολλάκις δὲ καὶ τοῖσιν ὀφθαλμοῖσιν οὐχ ὀρῇ· καὶ φρίκη καὶ πυρετὸς ἐπιλαμβάνει. Ταῦτα μὲν οὖν κατ' ἀρχὰς τοῦ νοσήματος αὐτέῳ γίνεται διαλιμπάνοντα, τότε μὲν σφόδρα, τότε δὲ ἥσσαν· ὁκόσω δὲ ἂν ὁ χρόνος τῆς νόσου προῖη, ὃ τε πόνος πλείων ἐν τῷ σώματι, καὶ αἱ κόραι σκίδναι τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ σκιαυεῖ, καὶ ἢν προσφέρῃς τὸν δάκτυλον πρὸς τοὺς ὀφθαλμούς, οὐκ αἰσθήσεται διὰ τὸ μὴ ὀρῆν· τούτῳ δ' ἂν γνοίης ὅτι οὐχ ὀρῇ, οὐ γὰρ

σκαρδαμύσσει προσφερομένου τοῦ δακτύλου. Καὶ τὰς κροκίδας ἀφαιρέει ἀπὸ τῶν ἱματίων, ἣν περ ἴδῃ, δοκέων φθεῖρας εἶναι. Καὶ ὁκόταν τὸ ἦπαρ μᾶλλον ἀναπτυχθῇ πρὸς τὰς φρένας, παραφρονεῖ· καὶ προφαίνεσθαι οἱ δοκέει πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἐρπετὰ καὶ ἄλλα παντοδαπὰ θηρία, καὶ ὀπλίτας μαχομένους, καὶ αὐτὸς αὐτοῖς δοκέει μάχεσθαι, καὶ τοιαῦτα λέγει ὡς ὀρέων, καὶ ἐξέρχεται, καὶ ἀπειλεῖ, ἣν μὴ τις αὐτὸν ἐὼν διεξίναει, καὶ ἣν ἀναστῇ, οὐ δύναται αἶρειν τὰ σκέλεα, ἀλλὰ πίπτει. Οἱ πόδες δὲ γίνονται αἰεὶ ψυχροί· καὶ ὁκόταν καθεύδῃ, ἀναΐσσει ἀπὸ τοῦ ὕπνου, καὶ ἐνύπνια ὀρῇ φοβερά. Τοῦτο δὲ γινώσκομεν ὅτι ἀπὸ ἐνυπνίων ἀναΐσσει καὶ φοβέεται, ὅταν ἔννοος γένηται· ἀφηγεῖται γὰρ τὰ ἐνύπνια τοιαῦτα ὁκοῖα καὶ τῷ σώματι ἐποίησεν τε καὶ τῇ γλώσσῃ ἔλεγεν. Ταῦτα μὲν οὖν ὥδε πάσχει. Ἔστι δ' ὅτε καὶ ἄφωνος γίνεται ὅλην τὴν ἡμέρην καὶ τὴν νύκτα, ἀναπνέων πουλὺ ἀθρόον πνεῦμα. Ὅταν δὲ παύσῃται παραφρονέων, εὐθὺς ἔννοος γίνεται, καὶ ἣν ἐρωτᾷ τις αὐτὸν, ὀρθῶς ἀποκρίνεται, καὶ γινώσκει πάντα τὰ λεγόμενα· εἶτα πάλιν ὀλίγῳ ὕστερον ἐν τοῖσιν αὐτοῖσιν ἄλγεσι κεῖται. Αὕτη ἡ νοῦσος προσπίπτει μάλιστα ἐν ἀποδημίῃ, καὶ ἣν πῃ ἐρήμην ὁδὸν βαδίσῃ· λαμβάνει δὲ καὶ ἄλλως. Τέτανοι δύο ἢ τρεῖς ἣν μὲν ἐπὶ τρώματι γένηται, πάσχει τάδε. <sup>[30]</sup>

<sup>4</sup> Αἱ γνάθοι πηγνυνται ὥσπερ ξύλα, καὶ τὸ στόμα ἀνοίγειν οὐ δύνανται, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ δακρύνουσι θαμινὰ καὶ ἔλκονται, καὶ τὸ μετάφρενον πέπηγε, καὶ τὰ σκέλεα οὐ δύνανται συγκάμπειν, οὐδὲ τὰς χεῖρας καὶ τὴν ῥάχιν· ὁκόταν δὲ θανατώδης ᾖ, τὸ ποτὸν καὶ τὰ βρώματα, ἢ πρότερον ἐβεβρώκεεν, ἀνὰ τὰς ῥίνας ἐνίοτε ἔρχεται. Ὁ δὲ ὀπισθότονος τὰ μὲν ἄλλα πάσχει διὰ πλῆθος τὰ αὐτὰ, γίνεται δὲ ὁκόταν τοὺς ἐν τῷ αὐχένι τένοντας τοὺς ὀπισθεν νοσήσῃ· νοσέει δὲ ἢ ἀπὸ συνάγχης, ἢ ἀπὸ σταφυλῆς, ἢ τῶν ἀμφιβραγχίων ἐμπύων γινομένων· ἐνίοισι δὲ καὶ ἀπὸ τῆς κεφαλῆς πυρετῶν ἐπιγεγεννημένων σπασμὸς ἐπιγίνεται· ἥδη δὲ καὶ ὑπὸ τρωμάτων. <sup>[5]</sup>

<sup>5</sup> Οὗτος ἔλκεται εἰς τοῦτοπισθεν, καὶ ὑπὸ τῆς ὀδύνης τὸ μετάφρενον πέπηγε καὶ τὰ στήθεα, [καὶ] οἰμῶζει. Οὗτος σπᾶται σφόδρα, ὥστε μόλις κατέχεται ὑπὸ τῶν παρεόντων, μὴ ἐκ τῆς κλίνης ἐκπίπτειν. Ὁ δὲ τέτανος ἥσσαν θανατώδης τῶν πρόσθεν.

<sup>6</sup> Γίνεται δὲ ἀπὸ τῶν αὐτέων, καὶ σπᾶται πᾶν τὸ σῶμα ὁμοίως. Καῦσος δὲ τοῖσι προειρημένοισιν οὐχ ὁμοίως γίνεται· φύσει γὰρ ἅπας ὡς ἠνάγκασθαι πυρέξαι.

<sup>7</sup> Δίψα μὲν οὖν πολλὴ ἔχει τὸν ἄνθρωπον καὶ πυρετὸς σφοδρός. Γλῶσσα δὲ ῥήγνυται τρηχνομένη, καὶ ξηρὴ γίνεται, καὶ τὸ χρῶμα αὐτῆς τὸ μὲν πρῶτον ὠχρόν ἐστι, οἷόν περ εἴωθε, προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου μελαίνεται, καὶ ἣν μὲν ἐν ἀρχῇσι μελαίνοιτο, θάσσους αἱ κρίσεις εἰσὶν, ἣν δὲ ὕστερον, χρονιώτεραι. Ἰσχιάδες δὲ ἀπὸ τῶνδε μάλιστα γίνονται τοῖσι πολλοῖσιν, ἣν εἰληθῇ ἐν ἡλίῳ πουλὺν χρόνον, καὶ τὰ ἰσχία διαθερμανθῇ, καὶ τὸ ὑγρὸν ἀναξηρανθῇ τὸ ἐνεὸν τοῖς ἄρθροισιν ὑπὸ τοῦ καύματος. <sup>[5]</sup>

<sup>8</sup> Ὡς δ' ἀναξηραίνεται καὶ πηγνυται, τότε μέγα τεκμήριον· ὁ γὰρ νοσέων ἐνστρέφεσθαι καὶ κινεῖν τὰ ἄρθρα οὐ δύναται ὑπὸ τῆς ἀλγηδόνης τῶν ἄρθρων καὶ τοῦ συμπεπηγέναι τοὺς σπονδύλους. Ἀλγέει δὲ μᾶλλον τὴν ὀσφῦν καὶ τοὺς σπονδύλους τοὺς ἐκ τοῦ πλαγίου τῶν ἰσχίων καὶ τὰ γούνατα· ἵσταται δὲ ἡ ὀδύνη πλεῖστον χρόνον ἐν τοῖσι βουβῶσιν, ἅμα καὶ ἐν τοῖσιν ἰσχύοισιν, ὁξείῃ καὶ καυματώδης· καὶ ἣν τις αὐτὸν ἀνιστῇ ἢ μετακινήῃ, οἰμῶζει ὑπὸ τῆς ἀλγηδόνης, ὅσον ἂν μέγιστον δύνηται· ἐνίοτε δὲ καὶ σπασμὸς ἐπιγίνεται καὶ ῥίγος καὶ πυρετός. Γίνεται δὲ ἀπὸ χολῆς· γίνεται δὲ καὶ ἀπὸ αἵματος· καὶ ὀδύνη παραπλήσιοι ἀπὸ πάντων τῶν νοσημάτων, καὶ ῥίγος καὶ πυρετὸς ἐνίοτε ἐπιλαμβάνει βληχρός· ἀλλὰ χρὴ ὥδε μελετῇν. Ἰκτερος δὲ ἐστὶν ὁξὺς καὶ ταχέως ἀποκτείνων· ἡ χροὶ δὲ ὅλη σιδιοειδὴς σφόδρα ἐστὶν ἢ χλωροτέρη, καθὰ καὶ οἱ σαῦροι οἱ χλωρότεροι παρόμοιοι δὲ οἱ ὁ χρῶς, καὶ ἐν τῷ οὖρῳ ὑφίσταται οἷον ὀρόβιον πυρρὸν, καὶ πυρετὸς καὶ φρίκη βληχρὴ ἔχει· ἐνίοτε δὲ καὶ τὸ ἱμάτιον

οὐκ ἀνέχεται ἔχων, ἀλλὰ δάκνεται καὶ ξύεται, τὰ ἐωθινὰ ἄσιτος ἐὼν, τὰ ἔνδοθεν· ἔπειτα μύζει τὰ σπλάγχνα ὡς ἐπιτοπολύ. <sup>[5]</sup>

<sup>9</sup> Καὶ ὁκόταν ἀνιστῇ τις αὐτὸν ἢ προσδιαλέγεται, οὐκ ἀνέχεται. Οὗτος ὡς ἐπιτοπολὺ θνήσκει ἐντὸς τεσσαρεσκαίδεκα ἡμερέων· ταύτας δὲ διαφυγὼν ὑγιαίνει. Ἡ δὲ περιπλευμονίη τοιάδε ποιεῖ· πυρετός τε ἰσχυρὸς ἴσχει, καὶ πνεῦμα πυκνὸν, καὶ θερμὸν ἀναπνέει· καὶ ἀπορίη καὶ ἀδυναμίη ἔχει, καὶ ῥίπτασμός, καὶ ὀδύναι περὶ τὴν ὠμοπλάτην καὶ τὴν κληῖδα καὶ τὸν τιτθὸν, καὶ βάρος ἐν τοῖσι στήθεσι, καὶ παραφροσύνη.

<sup>10</sup> Ἦστι δ' ὅτε καὶ ἀνώδυνός ἐστιν, ἕως ἂν ἄρξηται βήσσειν, πολυχρονιωτέρη δὲ ἐκείνης καὶ χαλεπωτέρη. Τὸ δὲ σίαλον λευκὸν καὶ ἀφρώδες πτύει τὸ πρῶτον. Ἡ δὲ γλῶσσα ξανθή, προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου μελαίνεται· ἦν μὲν οὖν ἐν ἀρχῇ μελαίνοιτο, θάσσους αἱ ἀπαλλαγαί· ἦν δὲ ὕστερον, σχολαίτεραι· τελευτῶσι δὲ καὶ ῥήγνυνται ἢ γλῶσσα· κῆν προσθῆς τὸν δάκτυλον, ἔχεται· τὴν δὲ ἀπαλλαγὴν τῆς νοῦσου σημαίνει ἢ γλῶσσα, ἅπερ καὶ ἐν τῇ πλευρίτιδι ὁμοίως. Ταῦτα δὲ πάσχει ἡμέρας τεσσαρεσκαίδεκα τὸ ἐλάχιστον, τὸ πλεῖστον δὲ εἴκοσι καὶ μίαν, καὶ βήσσει τοῦτον τὸν χρόνον σφόδρα, καὶ καθαίρεται ἅμα τῇ βηχὶ τὸ μὲν πρῶτον πουλὺ καὶ ἀφρώδες σίαλον, ἐβδόμη δὲ καὶ ὀγδόη, ὅταν ὁ πυρετὸς ἀκμάζη καὶ ὑγρὰ ἦ ἢ ἡ περιπλευμονίη, παχύτερον· ἦν δὲ μὴ, οὐ· ἐνάτη δὲ καὶ δεκάτη ὑπόχλωρον καὶ ὕφαιμον· δωδεκάτη δὲ μέχρι τῆς τεσσαρεσκαιδεκάτης πουλὺ καὶ πυῶδες. Ὡν ὑγραὶ εἰσιν αἱ φύσεις καὶ διαθέσεις τοῦ σώματος, καὶ ἡ νοῦσος ἰσχυρή· ὧν δὲ ἢ τε φύσις καὶ ἡ στάσις τῆς νόσου ξηρὴ, ἦσσαν οὗτοι. Περὶ δὲ κρισίμων ἡμερέων ἤδη μὲν μοι καὶ πρόσθεν λέλεκται· κρίνονται δὲ οἱ πυρετοὶ τεταρταῖοι, ἐβδομαῖοι, ἐνδεκαταῖοι, τεσσαρεσκαιδεκαταῖοι, ἑπτακαιδεκαταῖοι, εἰκοστῇ πρὸς τῇ μίᾳ· ἐκ δὲ τούτων τῶν ὀξέων τριακοσταῖοι, εἴτα τεσσαρακοσταῖοι, εἴτα ἐξηκοσταῖοι· ὅταν δὲ τούτους τοὺς ἀριθμοὺς ὑπερβάλλῃ, χρονίη ἤδη γίνεται ἢ κατάστασις τῶν πυρετῶν. <sup>[5]</sup>